

Ігор ЖУК

кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри історії

Українського католицького університету

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1543-8198>

e-mail: ingvar@ucu.edu.ua

ЗАКОНОДАВЕЦЬ СТИЛЮ В АРХІТЕКТУРІ ЛЬВОВА ПОЧАТКУ ХХ СТ.: ЖИТТЯ І ТВОРЧІСТЬ АЛЬФРЕДА ЗАХАРІЄВИЧА

Цей текст знайомить читачів з життям і творчістю Альфреда Захарієвича (1871–1937), видатного галицького архітектора, який працював за часів сецесії, раннього модернізму та неокласицизму початку ХХ ст. Будучи провідним будівничим модерного Львова, він виступив як спадкоємець професійної слави свого батька, проф. Юліана Захарієвича – засновника львівської архітектурної школи доби історичних стилів.

У професійній діяльності Захарієвич-молодший свідомо артикулював свою місію новатора, беручи участь у створенні Пасажу Миколая (1899–1900) чи комплексу головного львівського двірця (1901–1904). У Галичині він впроваджував новітні методи і матеріали будівництва, зокрема, залізобетонні конструкції системи Геннебіка. Альфред Захарієвич уславився як будівничий сотень залізобетонних мостів, що відносилися до найбільших в Австро-Угорщині.

Його проекти поєднували вишукану естетику форм з функціональною продуманістю внутрішнього планування, про що свідчить найвизначніша серед створених ним громадських споруд – історичний будинок Львівської торгово-промислової палати (1907–1910). Він також реалізував проекти найкращих банківських будинків Львова, зокрема, офісу Кредитного земського товариства (1911–1916), який виразно наслідує стиль Отто Вагнера. В архітектурному красивді Львова окрему увагу привертають проєктовані ним чиншові дома, такі як кам'яниця Балабана (1908–1910). У Львові Альфред Захарієвич першим звернувся до форм стилю сецесії, а пізніше проявив себе як провідний майстер архітектури, який працює в парадигмі постсецесійного неокласицизму.

Довгий час досягнення Альфреда Захарієвича лишалися недооціненими, в історико-архітектурних публікаціях його ім'я майже не згадувалося. Тим часом його видатну роль у розвитку архітектури модерного Львова на початку минулого століття можна співставляти із внеском чільних львівських будівничих давніх епох – Паоло Домінічі наприкінці XVI ст., Бернарда Меретина у середині XVIII ст. чи Юліана Захарієвича в останній третині XIX ст.

Ключові слова: Галичина, Львів, пограниччя культур, мішана ідентичність, fin de siècle, сецесія, неокласицизм.

Пропонована стаття¹ ставить за мету ознайомити сучасного читача з життям і творчістю Альфреда Захарієвича – найвищою мірою обдарованого представника львівської архітектурної школи за часів сецесії, неокласицизму початку ХХ ст. та раннього модернізму, видатного будівничого Львова модерної доби. Професій-

¹ У цьому тексті автор частково використовує матеріал своєї попередньої публікації, див.: Żuk, 2024.

ний доробок цього архітектора презентується такими пам'ятками, як історична будівля Львівської торгово-промислової палати, будинок Кредитного земського товариства, кам'яниця Балабана, колишній Пасаж Миколая, та багатьма іншими об'єктами найвищої вартості. Крім того, Альфред Захарієвич лишив слід в історії як ініціатор впровадження в Галичині новітніх методів і матеріалів будівництва, зокрема залізобетонних конструкцій системи Франсуа Геннебіка. До початку Першої світової війни заснована ним фірма побудувала із застосуванням залізобетону сотні мостів.

Попри ці блискучі досягнення, тривалий час автори історико-архітектурних публікацій у своїх наративах про нього майже не згадували. До кінця минулого століття постать Альфреда Захарієвича лишалася малознаною для ширшого загалу, а єдиним джерелом детальнішої інформації про цього видатного архітектора-будівничого була меморіальна стаття авторства Єжи Нехая (Nechaj, 1937). Такою ситуація лишалася до середини 1990-х років, коли були опубліковані матеріали родинного архіву, збережені у Варшаві п. Кристиною Юраш-Домбською, внучкою А. Захарієвича².

Альфред Владислав Кристіан Роберт Захарієвич народився 26 серпня 1871 р. у Львові³. Він був молодшим сином професора Юліана Октавіана з Львівроду Захарієвича – харизматичного лідера львівської архітектурної школи доби історизму, організатора вищого технічного шкільництва в Галичині, реставратора, теоретика, археолога і громадського діяча (Żuk, 1996, s. 6–12; Żuk, 2024, s. 109–123). Альфредова мати, Анна Юзефа з дому Давід, з походження була данкою. Дитинство Захарієвича-молодшого минуло на родинній віллі на вул. Кляйнівській (сучасна адреса – вул. Каменярів, 9).

Середню освіту він здобував у Львові у другій міській гімназії, потім у гімназії ім. Франца Йосифа та в реальній школі. Вищі студії відбудув у львівській Політехніці на відділі будівництва, куди майбутній творець залізобетонних мостів вступив у 1890 р., та у ц. к. Вищій технічній школі у Відні (весняний семестр 1894/1895 академічного року й весь 1895/1896)⁴.

Ще будучи студентом Альфред Захарієвич проявив себе як успішний професіонал-початківець: за його проєктом була побудована вхідна брама на Крайовій виставці 1894 р. (*Powszechna wystawa*, 1897, s. 175). Вочевидь студент четвертого року навчання отримав це замовлення не без підтримки з боку батька, професора Захарієвича.

² Посилання на історичні документи з приватного архіву К. Юраш-Домбської, а також на отриману від неї усну інформацію фігуруватимуть далі в цій статті. Родинні архівалії Захарієвичів були показані у 1996 р. на виставках у Варшаві, Кракові і Вроцлаві (каталог: Żuk, 1996). Деякі з цих документів експонувалися у Львові в рамках заходів «Року Юліана та Альфреда Захарієвичів», організованих у 2021–2022 рр. Українським католицьким університетом у партнерстві з ЛКП «Бюро спадщини» та Львівським туристичним офісом.

³ У перших публікаціях, присвячених Альфреду Захарієвичу, я припустився прикрої помилки, вказавши рік народження 1870. Див.: Żuk, 1992, s. 343.

⁴ Метрика народження, атестат зрілості, свідоцтва про середню і вищу освіту зберігаються в архіві К. Юраш-Домбської.

Рис. 1. Альфред Захарієвич у 1890-х рр. (фото з архіву К. Юраш-Домбської)

Раптова смерть Юліана Захарієвича наприкінці 1898 р. стала для його сина Альфреда тяжким ударом. Всупереч цьому останній задався ціллю довести, що зможе і без батьківської протекції досягти великого успіху в архітектурі та будівельному підприємстві. Він виступив як спадкоємець професійної слави Юліана Захарієвича, і водночас – як можна зрозуміти з його культурних чи політичних вподобань, а також з професійного кредо – в ролі «антипода» Захарієвича-старшого. Отже, в особі Альфреда Захарієвича маємо справу зі специфічним феноменом «спадкоємця-антипода».

На відміну від батька, Захарієвич-молодший не писав текстів теоретично-наукового характеру, не виступав з академічними дискурсами, доволі швидко полишив посаду викладача в Політехніці (Popławski, 1994, s. 213). Натомість виступав у ролі дуже успішного бізнесмена – будівельного магната, радикального у своєму діловому прагматизмі. З молодих літ його вирізняла велика амбітність, яка проявлялася, зокрема, в тому, що Альфред Захарієвич свідомо артикулював свою місію новатора – «законодавця стилю» архітектури Львова початку XX ст.

Саме він першим з архітекторів-львів'ян звернувся до форм нового стильового напрямку в архітектурі та мистецтві останніх років XIX і початку XX століття, який стрімко поширився як антитеза історизму доби Юліана Захарієвича – сецесії⁵. Захарієвича-молодшого привабила демонстрована мистецтвом сецесії тенденція до особливого дихотомічного трактування форми і змісту, демонстративного поєднання різнорідних елементів, що вело до появи дивних симбіозів, химерних півтонів і гротескових – типово «сецесійних» – мутацій (Žuk, 2017, s. 117).

⁵ Цей стиль у мистецтві та архітектурі кінця XIX – початку XX ст. поширювався під різними назвами як «art nouveau», «modern style», «style 1900», «Jugendstil», «Sezessionstil», «сецесія» та ін. (Wallis, 1974, s. 14–15).

Альфред Захарієвич починав професійну кар'єру як співавтор і асистент батькового близького товариша і надійного партнера, архітектора-будівничого Івана Левинського, беручи наприкінці 1890-х та впродовж 1900-х рр. разом з ним участь у проєктах розбудови колонії однородинних осель на південному заході Львова, т. зв. Кастелівки (Жук, 2019; Лінда, 2000). До його тодішніх робіт, виконаних у «тандемі» з Левинським, належать проєкти двох вілл, локованих на ділянках №№ 26–28 Кастелівки⁶. Одна належала власнику відомої ковальської майстерні Яну Дашеку (вул. Набеляка/Котляревського, 41; 1897–1898)⁷. У моделюванні її чудових кованих кронштейнів використано характерний мотив паростка, який може виглядати одночасно напруженим і розслабленим (Žuk, 2017, s. 117), а нетинькований «фабричний» фасад акцентує умисне нівелювання стильових відмінностей між архітектурою міських резиденцій і виробничих об'єктів. Друга вілла – будинок Кароля Дзелінського (вул. Набеляка/Котляревського, 47; 1903–1906) (ДАЛО-10) – свідчить про Захарієвича-молодшого як про винятково обдарованого майстра архітектурної деталі.

Альфред Захарієвич полюбляв працювати в парадигмі елегантного віденського стилю, культивованого Отто Вагнером, але лише зрідка, в порядку винятку, звертався до стилізації вернакулярних мотивів – наприклад, у проєкті вілли, також збудованої на Кастелівці, на ділянці № 50 (вул. Стріла/Метрологічна, 2; 1904–1905) (ДАЛО-15) для Людвіка Вежбіцького, ще з давніх часів близького товариша Захарієвича-батька, знаного дослідника народного мистецтва і залізничного урядника високого рангу.

Основний корпус забудови Львова початку XX ст. становили пам'ятки житлової архітектури, що відображало тогочасне швидке зростання числа городян (Kowalczyk, 1896, s. 314, 348; Hozzowski, 1935, s. 55–64, 113), і лівова частка тут припадала на чиншові кам'яниці. У співавторстві з І. Левинським Захарієвич-син проєктував дім Марії Гоффманн (вул. Танської/Руданського, 3; 1899–1900)⁸ – в його офіцинах проєктанти розмістили котловню, електрогенератор, механічну пральню та інші засоби обслуги сусіднього фешенебельного готелю «Жорж», власницею якого була Гоффманн (це одна з поліфункційних будівель, на плануванні яких спеціалізувався Левинський), а на чільному фасаді Альфред Захарієвич додав характерний для сецесії орнаментальний мотив соняшника, популяризований за посередництвом adeptів руху *Aesthetic Movement* (Lambourne, 1996, p. 36).

Пізніше, вже отримавши власну концесію будівничого, Захарієвич-молодший запроектував у Львові ще кілька кам'яниць із сецесійними фасадами, таких як дім Мечислава Теодоровича (вул. Захарієвича/Архітекторська, 7; 1905–1906) (ДАЛО-3), де фігурують впізнавані атрибути стилю – біоморфні «напружено-розслаблені» кронштейни та пласкі орнаментальні рельєфи, які виглядають як рельєфні тапети.

⁶ На першому, оригінальному плані забудови Кастелівки («мапі Захарієвича–Левинського») цей район було поділено на 64 нумеровані ділянки. Див.: Жук, 2019, с. 24.

⁷ На полях рисунку фасаду стоїть монограма «AZ 97». Див.: ДАЛО-9, арк. 17.

⁸ На проєкті фасаду – монограма «AZ 99» (ДАЛО-17, арк. 73).

Рис. 2. Пасаж Миколаяша (фото з колекції І. Котлобулатової)

Іншим завданням, на якому зосередив свою енергію Альфред Захарієвич, стало впровадження цілком нових функціональних типів архітектури, одним з яких на зламі XIX–XX століть була торгова галерея – пасаж. На замовлення спадкоємців Пьотра Миколаяша, засновника відомої фармацевтичної фірми, А. Захарієвич зробив внесок в опрацювання проєкту Пасажу Миколаяша (вул. Коперника, 1; 1899–1900) (ДАЛО-11; Barański, [1902], s. 107; Omilanowska, 2004, s. 217–219; Komar, Bohdanova, 2014, s. 53–56). Проєктований у співавторстві з Левинським пасаж був вулицею, накритою циклопічним скляним дахом, яку прокладено всередині кварталу від початку вул. Коперника до готелю «Жорж», з розміщеними там крамницями, кав'ярнями, кінотеатром – цілим торгово-розважальним містечком. Левинський здійснював тут загальне планування комплексу парцель з конскрипційними номерами 9¼, 924¼ і 1534¼⁹ й адаптацію до вже наявної забудови на терені, відповідно до своєї концепції «раціонального плану» (Lewiński, 1903, s. 321; Жук, 2010, с. 89) Альфред Захарієвич, як архітектор-асистент будівничого Левинського, опрацював у деталях конструкцію і сецесійний декор.

Пафос освоєння нових функціональних типів архітектури, до яких належать й об'єкти модерного транспортного будівництва, знайшов свій вираз у будівлях головного львівського двірця (1901–1904). Альфред Захарієвич брав участь у цьому, як на львівський масштаб грандіозному проєкті, мішаному за характером авторства¹⁰, вже у статусі повноцінного партнера підприємства, зареєстрованого під

⁹ Конскрипційні (спискові) номери – система адміністративної реєстрації, яка вживалася в документах австрійського періоду для означення об'єктів нерухомості.

¹⁰ З легкої руки Мечислава Орловича, який у укладеному ним путівнику написав про «dworzec osobowy zbudowany w r. 1904 w stylu secesyjnym, wedle proj. Władysława Sadłowskiego» (Orłowicz, 1925, s. 155), в пізніших публікаціях поширилася інформація про Владислава Садловського як про єдиного проєктанта львівського двірця. Тим часом за проєктом Садловсько-

назвою «Левинський, Сосновський і Захарієвич». Останнє отримало підряд на виконання основних будівельних робіт, пов'язаних з двірцевим комплексом (Budowa, 1901; Kronika, 1901; Kronika miejscowa, 1901; Lwowski dworzec, 1903). Відомо, що Альфред Захарієвич проєктував інтер'єри головного станційного будинку (нині втрачені, як і Пасаж Миколая) (Nowy dworzec, 1904, tabl. X).

Незважаючи на втрати, яких двірець зазнав упродовж наступних воєн, зберігся дуже важливий компонент його комплексної структури: залізобетонні тунелі під платформами, якими пасажирів користуються ще й до сьогодні. Саме за виконання залізобетонних елементів конструкції, застосованих під час будівництва львівського залізничного терміналу, австрійська влада присвоїла Захарієвичу-молодшому почесний титул «радника будівництва»¹¹.

У 1903 р. Альфред Захарієвич отримав права «концесіонованого» будівничого (ЛННБУ, арк. 217)¹², а незадовго перед цим були налагоджені контакти з консорціумом Франсуа Геннебіка – підприємливого французького інженера, який кардинально вдосконалив методику залізобетонного будівництва, зареєструвавши патент на власну інноваційну технологію, і розсилав по цілому світі своїх агентів з метою організації мережі партнерських фірм (Nechaj, 1937, s. 113–114; Curtis, 1996, s. 76). Отже, до Львова прибув представник Геннебіка, інженер Міхал Фінкельштейн, за посередництвом якого Альфред Захарієвич став членом консорціуму¹³. Спільно зі своїм колегою Юзефом Сосновським – одним з молодих асистентів Івана Левинського – він заснував фірму «Сосновський і Захарієвич, перше крайове підприємство залізобетонних робіт», яка вперше в будівельній практиці Галичини виконала конструкції системи Геннебіка, застосувавши їх у будівлі львівського двірця.

Для дослідження професійної спадщини Альфреда Захарієвича виняткову вартість як історичне джерело має ювілейний каталог, опублікований фірмою «Сосновський і Захарієвич» до десятої річниці своєї діяльності (Sosnowski, Zachariewicz, 1913)¹⁴. Включені до його реєстру проєкти мають номери, якими вони

го було виконано лише фасад станційного будинку, оскільки ще до завершення будівельних робіт його відсторонили від подальшого проєктування через гострий особистий конфлікт з Людвіком Вєжбіцьким, головним менеджером будівництва. Архітектурне авторство двірця у Львові – мішане: повний список проєктантів об'єкта, крім Садловського, включає ще кількох архітекторів та інженерів, у т. ч. Альфреда Захарієвича (Nowy dworzec kolei państwowej we Lwowie, 1904; Pisma do redakcyi, 1904; див. також: Komar, Bohdanova, 2014, s. 45).

¹¹ «Jego ces. i król. Apostolska Mość raczył Najwyższem postanowieniem z dnia 23. Marca 1904 najłaskawiej nadać Wielmożnemu Panu przy ukończeniu budowy nowego dworca kolejowego we Lwowie w uznaniu zasług położonych około tej budowy tytuł Radcy budownictwa...» – повідомлення з намісництва в листі, який зберігся в архіві К. Юраш-Домбської.

¹² Одночасно Альфред Захарієвич відкрив архітектурно-проєктне бюро у власній віллі на Кастелівці (див.: Rozmaitości, 1903).

¹³ У Львові Фінкельштейн організував низку публічних презентацій та публікацій друком, присвячених системі Геннебіка (див.: Finkelstein, 1902). Є підстави для припущення, що Міхал Фінкельштейн та «інженер Морссен», якого згадує Нехай (Nechaj, 1937, s. 114), – це одна й та ж сама особа.

¹⁴ Це видання є бібліографічним раритетом, на проблеми з доступом до нього свого часу нарікав Анджей Ольшевський (див.: Olszewski, 1967, s. 87, przypis 6).

колись були означені в архіві фірми, і далі в тексті, згадуючи конкретні пам'ятки залізобетонного будівництва, ми будемо подавати ці номери в описах.

До Першої світової війни згадане підприємство збудувало сотні залізобетонних мостів, що належали до найбільших в Австро-Угорщині (хоча вони ще й до тепер лишаються практично недослідженими). Головною окрасою галереї світлин, опублікованих у каталозі, є п'ятнадцять мостів з конструкцією типу «аркова балка» («belka łukowa»)¹⁵. У цій групі особливо великими розмірами виділявся п'ятипрольотний міст на р. Віслока біля с. Пшечиця (зараз – Підкарпатське воєводство РП, проєкт № 517; бл. 1907)¹⁶. Модерністичною красою своїх конструкцій вражав міст через р. Рибницю на дорозі «Косів – Ясенів Горішний» (проєкт № 166, 1905) (Sosnowski, Zachariewicz, 1913, s. 20 (26), 2 (76); Czaplicki, 1907). Естетика модерністичних форм виразно промовляє в численних зразках суто утилітарного будівництва, таких як водонапірна вежа кулпарківської психіатричної лікарні (проєкт № 243, 1904) (Sosnowski, Zachariewicz, 1913, s. 9 (41), 12 (86)). Окреме місце у списку робіт Альфреда Захарієвича посідає виконаний у залізобетоні будинок фабрики сукна в с. Ракшава (Підкарпатське воєводство РП, проєкт № 954; період будівництва – 1909–1912 рр.) (Sosnowski, Zachariewicz, 1913, s. 6–7 (38–39), 9 (83)) як цінний зразок архітектури раннього модернізму, який міг би витримати співставлення з передвоєнними проєктами Петера Беренса чи Вальтера Гропіуса (Hitchcock, 1977, p. 457–459, 489–491; Curtis, 1996, p. 101–105).

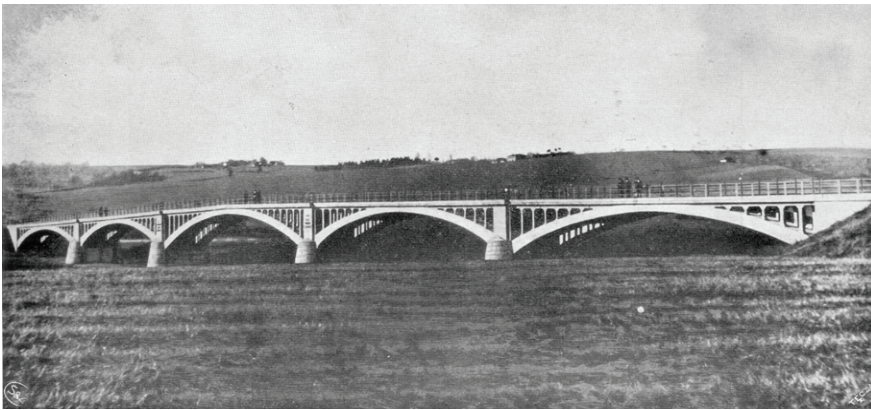

Рис. 3. Фото мосту на Віслоці біля с. Пшечиця (фото взято з Sosnowski J., Zachariewicz A. Kraków. 1913. S. 13)

Мішаним стилем своїх промислових будівель Альфред Захарієвич демонстративно нівелював відмінності між архітектурою виробничих споруд і презентативних будинків. Наприклад, головний цех пекарні «Меркурій» (вул. Городоцька, 168;

¹⁵ Проєкти №№ 90, 114, 166, 167, 173, 181, 280, 322, 325, 363, 383, 517, 531, 795, 801. Див: Sosnowski J., Zachariewicz A., 1913, s. 2–7, 9, 10, 13, 16, 17, 20 (8–13, 15, 16, 19, 22, 23, 26).

¹⁶ Центральний проліт має ширину 38 м, бокові – по 30,5 м. Див: Sosnowski J., Zachariewicz A., 1913, s. 13 (19), 4 (78). Проєкт цього мосту зберігається в Центральному державному історичному архіві України, м. Львів (див. ЦДІАУ-2).

1908–1909) був прикрашений серією монументальних рельєфних панно авторства видатного скульптора-символіста Зигмунта Курчинського (Merkury, 1910) – пластичними образами того ж типу, що й виконані Курчинським рельєфи для залу засідань Львівської торгово-промислової палати (про яку далі будемо говорити). З іншого боку, архітектор демонстративно застосовує «промислові» форми в проєкті приватної школи для дівчат, заснованої Зофією Стшалковською (вул. Зелена, 22; 1911–1912) (ДАЛО-7).

1907 року львівський будівельний промисел вразила криза – через загальну економічну стагнацію банки припинили іпотечне кредитування, коштом якого переважно здійснювалось приватне будівництво (Hoszowski, 1935, s. 60)¹⁷. Коли стагнаційна ситуація минула, і робота на будівельних майданчиках відновилася, одночасно відбулось оновлення стильового «костюму» архітектури. Стиль тодішніх новобудов геометризувался, в ньому поменшало орнаментики і сильніше виявилось тяжіння до застосування класицистичних форм. Зокрема, наприкінці першої декади минулого століття Альфред Захарієвич став регулярно оздоблювати свої фасади рядами іонічних пілястр.

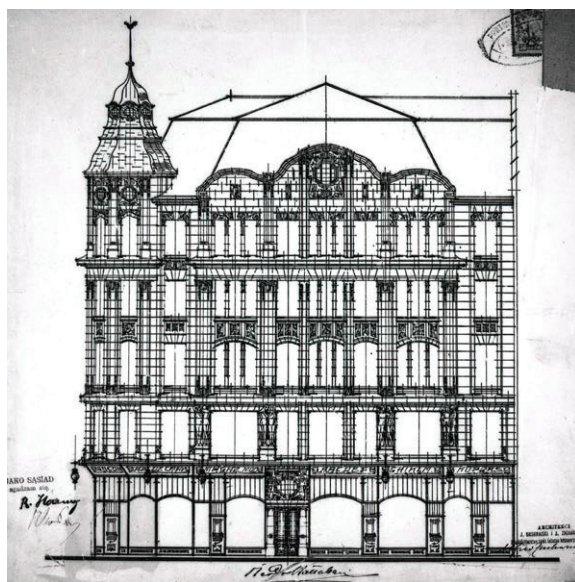

Рис. 4. Проєкт кам'яниці Т. Балабана (Державний архів Львівської області, ф. 2, оп. 1, спр. 2119, арк. 97)

У професійній спадщині Альфреда Захарієвича найвизначнішою серед створених ним громадських будівель вважається будинок Львівської торгово-промис-

¹⁷ На жаль, зв'язок з економічними чинниками в історії архітектури доволі часто лишається поза увагою дослідників. Зокрема, економічних контекстів архітектурної історії ніяк не розкриває «Habsburg Lemberg...» Маркіяна Прокоповича (Prokorynych, 2009), що є одним зі слабких місць згаданої праці, на які звернув увагу Яцек Пурхля (Purchla, 2012, s. 348). Див. також: Жук, 2016, с. 231–232.

лової палати (вул. Академічна/просп. Шевченка, 17–19; 1907–1910), споруджений у комплексі з будинком Технологічного інституту (вул. Бурлярда/Нижанківського, 5; 1907–1909) (ДАЛО-1; ДАЛО-2; Żuk, 1993, s. 119–120)¹⁸. Цей комплексний проєкт виразно демонструє вплив віденського стилю послідовників Отто Вагнера, фіксуючи в архітектурних анналах Львова період пізньої сецесії і початок стильового переходу до постсецесійного неокласицизму. Плани будівель палати й інституту Альфред Захарієвич розробляв у співавторстві зі своїм колегою Тадеушем Обмінським, з яким мав досвід спільної роботи ще зі студентських років (Żuk, 2017, s. 99). Комплекс основних робіт на будівельному майданчику реалізовувало підприємство Івана Левинського (Sprawozdanie, 1909, s. 213, 404).

Рис. 5. Фасад будинку Львівської торгово-промислової палати (фото І. Жұка)

Незважаючи на те, що будівництву передував архітектурний конкурс (Konkurs, 1907, s. 8; Lewicki, 2005, s. 156–157), замовником до виконання була вибрана позаконкурсна проєктна розробка Захарієвича та Обмінського. Пояснення такого вибору полягає в тому, що фірма «Сосновський і Захарієвич» заздалегідь набула у власність парцелі під конскрипційними номерами 676¼ і 429¼, на яких власне й планувалася будова (ДАЛО-5, арк. 41). Операції з нерухомістю були для Альфреда Захарієвича невід’ємною частиною професійної діяльності.

Планування комплексу в умовах складного розташування ділянки, локованої між регуляційною лінією вулиці Академічної і незручним вигином тильної вулич-

¹⁸ Урочиста церемонія відкриття будинку на вул. Академічній, 17–19 відбулася 3 липня 1910 р., хоча дата повного і остаточного завершення робіт на об’єкті, зафіксована у магістратських актах, – 6 травня 1911 р. (див.: ДАЛО-2, арк. 49).

ки Боурларда, є свідченням високої професійної кваліфікації співавторів архітектурного проекту. Демонструючи приклад модерної стратифікації простору, схема внутрішнього плану будинку на Академічній, 17–19 зумовлена його потрібним призначенням: поєднанням ролі репрезентативного, престижного об'єкта та офісної будівлі з додатковими функціями біржі (Žuk, 1993, s. 122).

Будівля гармонійно організує простір вулиці Академічної, артикулюючи середину її траси. Функціональна продуманість, якою відзначається внутрішнє планування, поєднується тут з рафінованим естетизмом унікальних інтер'єрів. Будинок Львівської торгово-промислової палати викликає захоплення як *Gesamtkunstwerk* – «синтетичний твір мистецтва». У синтез з архітектурою вступили три основні компоненти мистецького ансамблю: вітражі й мозаїки (виконані підприємством С.Г. Желенського у Кракові), скульптура (зокрема, символічні рельєфи Зигмунта Курчинського в залі засідань) та настінний живопис (фриз авторства Фелікса Вигжевальського). Виконаний Вигжевальським розпис головної зали читається як міфологізована оповідь, в якій оспівується героїчна звитяга Торгівлі і Промисловості – новітня версія міфу про Золоту добу, ефектно презентована у Львові переддня Великої війни (Žuk, 1993, s. 125). В особі Альфреда Захарієвича поєднуються риси енергійного, відважного бізнесмена і рафінованого художника.

На відміну від професора Юліана Захарієвича, який принципово не проектував чиншових домів, «спадкоємець-антипод» виконав проекти десятків кам'яниць. У цьому відношенні особливо продуктивними для нього видалися будівельні сезони¹⁹ 1908/1909, 1909/1910, 1910/1911 та 1911/1912 рр. У той період Альфред Захарієвич показав себе як проєктант кам'яниць нового типу, розрахованих на категорію заможних городян, варства яких збагатилися за часів *Belle Époque* завдяки можливостям, що їх давав «королівський столичний» статус міста Львова. Тодішню архітектуру елітного житла у Львові презентують будинки з масивними фасадами, потужними еркерами, високими покрівлями та (завдяки новелізації будівельного статуту в 1909 р.)²⁰ збільшеним числом поверхів. Моделлю для таких будинків стала проєктована Захарієвичем-молодшим кам'яниця лікаря-офтальмолога Теодора Балабана (дім «під когутиком» – вул. Галицька, 21; 1908–1910) (ДАЛО-6; Ogiłowicz, 1925, s. 95), виразний корпус якої з вежею на куті становить базовий компонент в ансамблі Галицької площі. Елементи залізобетонної конструкції, включені в корпус (проєкт № 756) (Sosnowski, Zachariewicz, 1913, s. 6 (54), 9 (83), 13 (87)) дали змогу застосувати широкі віконні прорізи, між якими komponуються прекрасні рельєфи Зигмунта Курчинського із зображеннями титанічних фігур. Ця іконографія читається як символічний вираз потуги залізобетону.

¹⁹ Сезон будівельних робіт у Львові кінця XIX – початку XX ст. зазвичай був таким: при спорудженні типової кам'яниці будівництво починали у середині року, до зими вимуровували стіни, а з наступної весни отиньковували та викінчували об'єкт (див.: Жук, 2010, с. 22). Нормативи будівельного статуту міста Львова від 21 квітня 1885 р. (Dziennik ustaw, 1885), зафіксовані у §§ 31 та 70, забороняли здачу будівлі в експлуатацію того ж року, коли закладено фундамент. Див.: Žuk, 2017, s. 103, przypis 41.

²⁰ Обмеження висоти будівель у Львові були частково зняті новелою від 26 липня 1909 р. (Dziennik ustaw, 1909).

До списку зразків пізньосецесійної архітектури авторства Альфреда Захарієвича слід додатково включити кам'яницю страхової компанії «Assicurazioni Generali» (вул. Коперника, 3; 1908–1911) (ДАЛО-12), дім адвоката Осії Вассера (вул. Костюшка, 6; 1909–1910) (ДАЛО-8) та декілька інших чиншових домів, дуже помітних у львівському архітектурному краєвиді останніх передвоєнних років. В архітектурі цих будівель увагу привертає вишукане моделювання фасадів з їх ритмікою виступів і западин, еркерів і ніш. Акцентується – у стилі Вагнера – пласкість фасадної стіни, трактованої як виразна «мембрана» між зовнішнім і внутрішнім простором архітектури. Слід зауважити, що з декору вже зникли рослинні мотиви сецесії – там домінують форми геометричного характеру, про що, зокрема, свідчить розташована поруч з будинком Балабана кам'яниця Львівського банку (вул. Валова, 9; 1909–1911) (ДАЛО-4). Щораз більше артикулюється присутність традиційних класицистичних мотивів, хоча в архітектурі пізньої сецесії останні з'являються у нетрадиційній, «неакадемічній» інтерпретації.

Альфред Захарієвич відмовився від звичного за попередньої доби методу планування кам'яниці, корпус якої традиційно формувався з фронтального блоку та приставлених з тилу крил-офіцин (Žuk, 2017, s. 113; Lewicki, 2005, s. 276, 472). Під кінець першої декади ХХ ст. у проєктах Захарієвича-сина ми таких структур уже не побачимо, разом з ними зникає і «берлінський покій» (*Berlinerzimmer*) (Geist, Kürvers, 1984, s. 224–228). Це – перехідний стиль планування, розвиток якого після Першої світової війни приведе до зникнення в архітектурних проєктах офіцини як такої.

Кінець 1900-х і початок 1910-х років – доба процвітання банківських інституцій Львова (Hoszowski, 1935, s. 91). З цієї сприятливої обставини Альфред Захарієвич скористався повною мірою, прославившись як проєктант будівель львівських фінансових інституцій, таких як будинок Акціонерного союзного банку (пл. Смольки/Григоренка, 3; 1911–1912) (ДАЛО-16), блок якого гармонійно вписався в ансамбль площі Смольки. Архітектура цього будинку презентує в завершеному стані перехід до модернізованої версії неокласицизму, пристосованої до залізобетону. На початок 1910-х рр. Альфред Захарієвич знову виступає як «законодавець стилю» львівської архітектури – як провідний архітектор, який працює в парадигмі постсецесійного неокласицизму.

Видатною пам'яткою неокласицистичної архітектури став проєктований ним новий будинок Кредитного земського товариства (вул. Коперника, 4; 1911–1916) (ДАЛО-13)²¹ – найбільший серед тодішніх банківських будинків Львова. Організуючи його внутрішній простір, архітектор вдався до блискучого рішення: прозоре склепіння над операційним залом забезпечує доступ денного світла, яке через підлогу, викладену прозорими, відлитими зі скла цеглинками, проникає і в розміщений на нижньому поверсі хол. Вирішення цього інтер'єру нагадує уславлений проєкт Отто Вагнера – залу Ощадної поштової каси у Відні (Graf, 1994, S. 425–447; Žuk, 1996, s. 14). Будинок КЗТ був останнім великим проєктом Альфреда Захарієвича перед катастрофою 1914 року.

²¹ Через війну будівництво цього монументального об'єкта затягнулося, його завершення зафіксовано магістратом аж у 1916 р. (ДАЛО-18, арк. 12).

Рис. 6. Операційна зала в будинку Кредитного земського товариства (фото І. Жука)

Захарієвич-молодший був у Львові публічною фігурою. Його вибирали у керівництво торгово-промислової палати та інших респектабельних інституцій (Księga, 1906, s. 366; Księga, 1907, s. 399; Księga, 1908 s. 409; Księga, 1909, s. 426; Księga, 1910, s. 476; Księga, 1911, s. 630; Księga, 1912, s. 620; *Doroczne walne Zgromadzenie*, 1913). Цікавий епізод публічної діяльності пов'язується з його родо-водом: мати з походження була данкою, що стало передумовою призначення Альфреда Захарієвича у 1908 р. почесним консулом Королівства Данії у Львові²². Також зафіксована його участь у житті місцевої протестантської громади (Kesseling, 1929, s. 195).

Політично Альфред Захарієвич був пов'язаний з народовими демократами, які на початку XX ст., разом з іншими масовими партіями, набирали силу на політичній сцені Галичини²³. Показово, що саме Захарієвич-молодший проектував будинок газети «Слово польське» (вул. Зіморовича/Дудаєва, 15; 1907–1908) (ДАЛО-14). Це не заважало йому співпрацювати з українцем Іваном Левинським.

²² Надання Альфреду Захарієвичу консульської посади з волі короля Данії Фредеріка VIII засвідчував диплом, датований 3 січня 1908 р., який зберігається в архіві К. Юраш-Домбської.

²³ У спогадах одного із сучасників сказано про постави симпатиків Стронніцтва народово-демократичного в період Великої війни, коли «[t]rwali też nadal wiernie przy orientacji na trójjporozumienie, w szczególności na na Francję, prezes Cieński, prof. Piniński, książę Czartoryski, radny miejski – Wczelak, najznakomitszy architekt galicyjski – Zacharjewicz» [курсив мій – І. Ж.] (Grabski, 1989, s. 269).

У 1896 році поряд з «данським слідом» у родинній «мозаїці крові» Альфреда Захарієвича з'явився додатковий компонент – він одружився з панною Мартою Амме, дочкою ювеліра з Гамбурга²⁴.

Велика війна 1914–1918 рр. спричинила в його долі драматичний перелом. Будучи дуже успішним будівельним підприємцем, Альфред Захарієвич звик робити високі ставки у справах бізнесу, при цьому не боявся приймати ризиковані рішення. Але 1914 року його рішення було помилковим: на початку осені того року до Львова вступили російські війська, і блискучий львівський архітектор-будівничий пішов на співпрацю з окупаційною адміністрацією. Відбулася внутрішня трансформація – ц. к. радник будівництва зрікся попередньої ідентичності лояльного підданого. Через що вже наступного року, напередодні повернення до міста австрійської армії, він був змушений тікати зі Львова, щоб уникнути польового суду (Kramarz, 1994, s. 64).

Перебування у 1915–1918 рр. у Росії, де якийсь час йому довелося жити у Саратові, стало для Альфреда Захарієвича вкрай травматичною «одиссеєю». За родинними переказами, до рідного міста він повернувся у стані крайнього фізичного та психічного виснаження, при цьому через повну втрату волосся сильно змінилася його зовнішність, що видно на повоєнних фотопортретах²⁵.

Упродовж 1920-х рр. Альфред Захарієвич у співпраці зі своїм молодшим колегою Євгеніушем Червінським, ще одним колишнім асистентом Івана Левинського, опікувався розробкою проєктів та будівництвом низки важливих львівських будівель: нового гуртожитку Політехніки – «Другого дому техніків» (вул. Абрагамовичів/Бой-Желенського, 14; 1924–1927), кількох найпомітніших павільйонів виставкового комплексу Східних торгів у Стрийському парку (Orłowicz, 1925, s. 134; Bohdanowa, 2016, s. 213–214) та інших новобудов тодішнього Львова. У курортному містечку Криниця-Здруй (Малопольське воєводство Польщі) він спорудив пансіонат «Львігород» (Żebrowski, 2009, s. 88). У пізніших публікаціях щойно названі будівлі фігурували здебільшого як персональні проєкти Червінського, без згадки про участь Альфреда Захарієвича (Ś. p. inż. Eugeniusz Czerwiński, 1932, s. 50–51). Насправді ж слід виважено з'ясувати, якою мірою тут можна говорити про співавторство двох видатних архітекторів.

У 1928 р. Альфред Захарієвич у партнерстві з Адамом Мсцівуєвським брав участь в архітектурному конкурсі на проєкт будівлі Банку господарства крайового (BGK) у Варшаві, проте представлена ним робота не була вибрана конкурсним журі до виконання (Norwerth, 1927, s. 315–317, 320–321), а його роль у створенні будинку на Єрозолимських алеях, 7 обмежилася функцією будівельного менеджменту (Pańkowski, 1932, s. 302).

Наприкінці життя Альфред Захарієвич виїхав з рідного міста і на постійно оселився у Варшаві. Незадовго перед смертю він склав автобіографію, текст якої зберігся в родинному архіві:

«Життєпис Альфреда Захарєвича, інженера-архітектора у Варшаві, вул. Келецька, 41а, кв. 3, тел. 711-51.

²⁴ Запрошення на церемонію шлюбу, яка відбулась 11 серпня 1896 р. у Гамбурзі у церкві св. Георгія, зберігається в архіві К. Юраш-Домбської.

²⁵ Фотопортрети, зібрані в родинному архіві, та усна інформація К. Юраш-Домбської.

Рис. 7. Альфред Захарієвич у 1920-х рр. (фото з архіву К. Юраш-Домбської)

Народжений у Львові у 1871 р., після закінчення Політехніки у Відні й Львові і складання другого державного екзамену після двох років асистентури при Кафедрі архітектури, відбуutih практик у галузі будівництва, я отримав права урядово-уповажненого будівничого. Провадив упродовж ряду років спільно з інж. Сошовським підприємство будови, конструкційне бюро і бюро проектів, виконав понад 280 залізобетонних мостів різних конструкцій, серед інших – залізобетонні кесони на Віслі під Краковом і на Солі під Освенцімом. Вибудував і проектував низку монументальних об'єктів: банків, Кредитне земське товариство, Львів – проект і будова, Торгово-промислова палата у Львові – проект і керівництво, Головний двірець у Львові – підприємство і керівництво, за що отримав відзнаку австр. [австрійського] Міністерства гром. [громадських] робіт і титул радника будівництва. Виконав кільканадцять фабрик, різниць, холодильних камер, коптилень і довгу низку будинків, [таких] як школи, громадські будівлі й чиншові дома. Керував будовами П.О.К. [Поштової ощадної каси] у Львові, головний будинок Б.Г.К. у Варшаві, Другий дім техніків у Львові (проект і керівництво безкоштовно) і цілий ряд інших праць, нагороджених на конкурсах.

Я є оцінювачем і довіреною особою у технічних справах Б.Г.К.

Варшава, 31 травня 1937»²⁶.

²⁶ Оригінальний текст машинопису в архіві Кристини Юраш-Домбської.

«Urodzony we Lwowie w r. 1871, po ukończeniu Politechniki we Wiedniu i Lwowie i złożeniu 2. egzaminu państwowego po 2-ich latach asystentury przy Katedrze Architektury, odbytych praktykach w zakresie budownictwa, uzyskałem prawa rządowo-upoważnionego budowniczego. Prowadziłem

Через сорок днів, 11 липня 1937 р., великий майстер залізобетонної архітектури пішов з життя. Його поховали на протестантському цвинтарі Варшави.

Видатну роль Альфреда Захарієвича у розвитку архітектури модерного Львова на початку минулого століття можна порівнювати з внеском чільних львівських будівничих давніх епох – Паоло Домінічі наприкінці XVI ст., Бернарда Меретина у середині XVIII ст. чи Юліана Захарієвича в останній третині XIX (Žuk, 1992, s. 356).

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

Бірюльов, Ю. (2010). *Захаревичі: творці столичного Львова*. Львів : Центр Європи.

ДАЛО-1: Державний архів Львівської області, ф. 2, оп. 1, спр. 56.

ДАЛО-2: Державний архів Львівської області, ф. 2, оп. 1, спр. 58.

ДАЛО-3: Державний архів Львівської області, ф. 2, оп. 1, спр. 159.

ДАЛО-4: Державний архів Львівської області, ф. 2, оп. 1, спр. 958.

ДАЛО-5: Державний архів Львівської області, ф. 2, оп. 1, спр. 1009.

ДАЛО-6: Державний архів Львівської області, ф. 2, оп. 1, спр. 2119.

ДАЛО-7: Державний архів Львівської області, ф. 2, оп. 1, спр. 4198.

ДАЛО-8: Державний архів Львівської області, ф. 2, оп. 1, спр. 5177.

ДАЛО-9: Державний архів Львівської області, ф. 2, оп. 1, спр. 5266.

ДАЛО-10: Державний архів Львівської області, ф. 2, оп. 1, спр. 5272.

ДАЛО-11: Державний архів Львівської області, ф. 2, оп. 1, спр. 5425.

ДАЛО-12: Державний архів Львівської області, ф. 2, оп. 1, спр. 5428.

ДАЛО-13: Державний архів Львівської області, ф. 2, оп. 1, спр. 5431.

ДАЛО-14: Державний архів Львівської області, ф. 2, оп. 1, спр. 7133.

ДАЛО-15: Державний архів Львівської області, ф. 2, оп. 2, спр. 698.

ДАЛО-16: Державний архів Львівської області, ф. 2, оп. 2, спр. 2899.

ДАЛО-17: Державний архів Львівської області, ф. 2, оп. 2, спр. 3700.

ДАЛО-18: Державний архів Львівської області, ф. 2, оп. 2, спр. 5504.

Жук, І. (2010). *Львів Левинського: місто і будівничий*. Київ : Грані-Т.

Жук, І. (2016). «Теорія архітектурних цивілізацій»: критичні уваги щодо монографії Маркіяна Прокоповича. *Habsburg Lemberg: Architecture, Public Space, and Politics in the Galician Capital, 1772–1914* (West Lafayette: Purdue University Press: West Lafayette, 2009). *Україна модерна*, 23, 216–271.

Жук, І. (2019). Проект «Кастелівка». *Іван Левинський. Імпульс*. Львів : Артбук, 20–33.

Лінда, С. (2000). Кастелівка: народно-романтичні тенденції у розвитку архітектури львівського історизму. *Народознавчі зошити*, 2, 272–281.

ЛННБУ: Львівська національна наукова бібліотека України ім. В. Стефаника, відділ

szereg lat wspólnie z inż. Sosnowskim przedsiębiorstwo budowy, biuro konstrukcyjne i biuro projektów, wykonałem ponad 280 żelbetowych mostów o różnych konstrukcjach, między innymi keso-ny żelbetowe na Wiśle pod Krakowem i na Sole pod Oświęcimem. Wybudowałem i projektowałem szereg monumentalnych obiektów, banków, Towarzystwo Kredytowe Ziemskie, Lwów, – projekt i budowa – Izba Przemysłowo-Handlowa we Lwowie projekt i kierownictwo, Dworzec Główny we Lwowie, przedsiębiorstwo i kierownictwo, za co uzyskałem odznaczenie austr. Ministerstwa Robót Publ. i tytuł radcy budownictwa. Wykonałem kilkanaście fabryk, rzeźni, chłodni, bekoniarni i długi szereg budynków, jak szkoły, gmachy publiczne i domy czynszowe. Kierowałem budowami P.K.O. [Pocztowej Kasy Oszczędności] we Lwowie, gmach główny B.G.K. w Warszawie, II. Dom Techników Lwów (projekt i kierownictwo bezpłatnie) i cały szereg innych prac, nagrodzonych na konkursach. Jestem ocenicielem i mężem zaufania w sprawach technicznych B.G.K. Warszawa, dnia 31. Maja 1937».

рукописів, ф. ТЛБ, спр. 27.

ЦДІАУ-1: Центральний державний історичний архів України, м. Львів, ф. 146, оп. 4, спр. 5161.

ЦДІАУ-2: Центральний державний історичний архів України, м. Львів, ф. 165, оп. 66, спр. 119.

Barański, F. (1902). *Przewodnik po Lwowie. Z planem i widokami Lwowa*. Lwów.

Bohdanova, J. (2016). Public buildings and the Eastern Fairs. *Lviv: city, architecture, modernism* (B. Cherkes, A. Szczerski, eds). Wrocław : Muzeum Architektury we Wrocławiu, 213–214.

Budowa nowego dworca we Lwowie (1901, 31 lipca). *Kurier Lwowski*, 210, 4.

Curtis, W.J.R. (1996). *Modern Architecture Since 1900*. London : Phaidon.

Czaplicki, H. (1907). Mosty żelazno-betonowe systemu Hennebique'a na drogach krajowych i powiatowych w Galicyi. *Czasopismo Techniczne*, 15, 229–230, tabl. XV, XVI.

Doroczne walne Zgromadzenie «Koła Architektów Polskich» (1913). *Czasopismo Techniczne*, 11, 127.

Dziennik ustaw i rozporządzeń krajowych dla Królestwa Galicyi i Lodomeryi wraz z Wielkiem Księstwem Krakowskiem (1885), 31.

Dziennik ustaw i rozporządzeń krajowych dla Królestwa Galicyi i Lodomeryi wraz z Wielkiem Księstwem Krakowskiem (1909), 111.

Finkelstein, M. (1902). System Hennebique w Galicyi. *Czasopismo Techniczne*, 14, 199.

Grabski, S. (1989). *Pamiętniki*. T. 1. Warszawa : Czytelnik.

Geist, J. & Kürvers, K. (1984). *Das Berliner Mietshaus 1862–1945. Eine dokumentarische Geschichte von „Meyer's-Hof“ in der Ackerstraße 132–133, der Entstehung der Berliner Miethausquartiere und der Reichshauptstadt zwischen Gründung und Untergang*. München : Prestel-Verlag.

Graf, O. (1994). *Otto Wagner: Das Werk des Architekten. Bd. 2*. Wien; Köln; Weimar : Böhlau Verlag.

Hitchcock, H.-R. (1977). *Architecture: Nineteenth and Twentieth Centuries*. New Haven–London : Yale University Press.

Hoszowski, S. (1935). *Ekonomiczny rozwój Lwowa w latach 1772–1914*. Lwów.

Kesselring, R. (1929). *Die evangelische Kirchengemeinde Lemberg von ihren Anfängen bis zur Gegenwart (1778–1928)*. Lwów.

Komar, Ż. & Bohdanova, J. (2014). Secesja we Lwowie. Kraków : Wysoki Zamek.

Konkurs na dom izby handlowej i przemysłowej we Lwowie (1907). *Architekt*, 7, 3–9.

Kowalczuk, M. (1896). Rozwój terytoryalny miasta. *Miasto Lwów w okresie samorządu 1870–1895*. Lwów, 298–351.

Kramarz, H. (1994). *Samorząd Lwowa w czasie pierwszej wojny światowej i jego rola w życiu miasta*. Kraków : Wydawnictwo Naukowe WSP.

Kronika (1901, 1 sierpnia). *Słowo Polskie*, 355, 2.

Kronika miejscowa. Lwów, 1 sierpnia (1901, 2 sierpnia). *Słowo Polskie*, 356, 4.

Księga adresowa król. stoł. miasta Lwowa. 1907 (1906). Lwów.

Księga adresowa król. stoł. miasta Lwowa. 1908 (1907). Lwów.

Księga adresowa król. stoł. miasta Lwowa. 1909 (1908). Lwów.

Księga adresowa król. stoł. miasta Lwowa. 1910 (1909). Lwów.

Księga adresowa król. stoł. miasta Lwowa. 1911 (1910). Lwów.

Księga adresowa król. stoł. miasta Lwowa. 1912 (1911). Lwów.

Księga adresowa król. stoł. miasta Lwowa. 1913 (1912). Lwów.

Lambourne, L. (1996). *The Aesthetic Movement*. London : Phaidon.

Lewicki, J. (2005). *Między tradycją a nowoczesnością. Architektura Lwowa lat 1893–1918*. Warszawa : Neriton.

Lewiński, J. (1903). Znaczenie rzutu poziomego w budownictwie utylitarnem i w gospodarstwie społecznem. Wykład inauguracyjny prof. Jana Lewińskiego, wygłoszony w auli Szkoły politechnicznej w dniu otwarcia roku szkolnego 1903/4. *Czasopismo Techniczne*, 23, 320–321.

Lwowski dworzec kolejowy (1903). *Przemysłowiec*, 1, 7–8.

- Merkury (1910). *Nasz Kraj*, 82, 8–9.
- Nechaj, J. (1937). Pierwsze kroki żelbetu w Polsce. *Cement*, 8, 113–115.
- Norwerth, E. (1927). Konkurs na budowę gmachu Ministerstwa Robót Publicznych i Banku Gospodarstwa Krajowego. *Architektura i Budownictwo*, 10, 307–330.
- Nowy dworzec kolei państwowej we Lwowie (1904). *Architekt*, 7, 101–110.
- Olszewski, A. (1967). Nowa forma w architekturze polskiej 1900–1925. *Teoria i praktyka*. Wrocław; Warszawa; Kraków : Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Omilanowska, M. (2004). *Świątynie handlu. Warszawska architektura komercyjna doby wielkomińskiej*. Warszawa : Instytut Sztuki PAN.
- Orłowicz, M. (1925). *Ilustrowany przewodnik po Lwowie. Ze 102 ilustracjami i planem miasta*. Lwów; Warszawa.
- Pańkowski, J. (1932). Gmach Banku Gospodarstwa Krajowego w Warszawie. *Architektura i Budownictwo*, 10, 301–320.
- Pisma do redakcyi (1904). *Czasopismo Techniczne*, 9, 135136.
- Popławski, Z. (1994). *Wykaz pracowników naukowych Politechniki Lwowskiej w latach 1844–1945*. Kraków : Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej.
- Powszechna wystawa krajowa 1894 r. i siły produkcyjne kraju. *Wstęp geograficzno-statystyczny. Historia i organizacja wystawy* (1897). T. 1. Lwów.
- Prokopowych, M. (2009). Habsburg Lemberg. Architecture, public space, and politics in the Galician capital, 1772–1914. West Lafayette : Purdue University Press.
- Purchla, J. (2012). Czy Lwów wybije się na „Mikrokosmos”? Uwagi na marginesie książki Markiana Prokopowych *Habsburg Lemberg. Architecture, Public Space, and Politics in the Galician Capital, 1772–1914*, West Lafayette, Indiana 2008, ss. 365. *Kwartalnik Historyczny*, 119, 341–363.
- Rozmaitości (1903). *Czasopismo Techniczne*, 11, 156.
- Sosnowski, J., Zachariewicz, A. (1913). *J. Sosnowski i A. Zachariewicz*. Kraków.
- Sprawozdanie z czynności i posiedzeń plenarnych Izby handlowej i przemysłowej we Lwowie za rok 1907* (1909). Lwów.
- Ś. p. inż. Eugeniusz Czerwiński. Inżynier-architekt, wykładowca w Politechnice Lwowskiej. Lwów (1932). *Album inżynierów i techników w Polsce*. Lwów, 50–51.
- Wallis, M. (1974). *Secesja*. Warszawa : Arkady.
- Żebrowski, R. (2009). «Lwigród» – utracone decorum. *Almanach Muszyny*, 85–101.
- Żuk, I. (1992). Twórczość Alfreda Zachariewicza a historia architektury Lwowa. *Sztuka i historia. Materiały Sesji Stowarzyszenia Historyków Sztuki. Kraków, listopad 1988*. Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 343–356.
- Żuk, I. (1993). Architektura Lwowskiej Izby Handlowo-Przemysłowej. *Przed wielkim jutrem. Sztuka 1905–1918. Materiały Sesji Stowarzyszenia Historyków Sztuki. Warszawa, październik 1990*. Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 115–129.
- [Żuk I.] (1996). Julian Zachariewicz 1837–1898. Alfred Zachariewicz 1871–1937. *Wystawa twórczości. Katalog*. Warszawa.
- Żuk, I. (2017). Zakopiańszczyzna – secesja – neoklasycyzm: ewolucja stylowa w twórczości Tadeusza Obmińskiego. *Folia Historiae Artium. Seria nowa*, 15, 97–126.
- Żuk, I. (2024). Architekci pogranicza kulturowego: Julian i Alfred Zachariewiczowie, Iwan Lewiński, Tadeusz Obmiński. *Krakowskie Pismo Kresowe*, 16, 107–181.

REFERENCES

- Biriulov, Y. (2010). *Zakharevychi: tvortsi stołychnoho Lvova*. Lviv: Tsentr Yevropy (in Ukrainian).
- DALO-1:** Derzhavnyi arkhiv Lvivskoi oblasti, f. 2, op. 1, spr. 56 (in Polish).
- DALO-2:** Derzhavnyi arkhiv Lvivskoi oblasti, f. 2, op. 1, spr. 58 (in Polish).
- DALO-3:** Derzhavnyi arkhiv Lvivskoi oblasti, f. 2, op. 1, spr. 159 (in Polish).
- DALO-4:** Derzhavnyi arkhiv Lvivskoi oblasti, f. 2, op. 1, spr. 958 (in Polish).
- DALO-5:** Derzhavnyi arkhiv Lvivskoi oblasti, f. 2, op. 1, spr. 1009 (in Polish).

- DALO-6:** Derzhavnyi arkhiv Lvivskoi oblasti, f. 2, op. 1, spr. 2119 (in Polish).
DALO-7: Derzhavnyi arkhiv Lvivskoi oblasti, f. 2, op. 1, spr. 4198 (in Polish).
DALO-8: Derzhavnyi arkhiv Lvivskoi oblasti, f. 2, op. 1, spr. 5177 (in Polish).
DALO-9: Derzhavnyi arkhiv Lvivskoi oblasti, f. 2, op. 1, spr. 5266 (in Polish).
DALO-10: Derzhavnyi arkhiv Lvivskoi oblasti, f. 2, op. 1, spr. 5272 (in Polish).
DALO-11: Derzhavnyi arkhiv Lvivskoi oblasti, f. 2, op. 1, spr. 5425 (in Polish).
DALO-12: Derzhavnyi arkhiv Lvivskoi oblasti, f. 2, op. 1, spr. 5428 (in Polish).
DALO-13: Derzhavnyi arkhiv Lvivskoi oblasti, f. 2, op. 1, spr. 5431 (in Polish).
DALO-14: Derzhavnyi arkhiv Lvivskoi oblasti, f. 2, op. 1, spr. 7133 (in Polish).
DALO-15: Derzhavnyi arkhiv Lvivskoi oblasti, f. 2, op. 2, spr. 698 (in Polish).
DALO-16: Derzhavnyi arkhiv Lvivskoi oblasti, f. 2, op. 2, spr. 2899 (in Polish).
DALO-17: Derzhavnyi arkhiv Lvivskoi oblasti, f. 2, op. 2, spr. 3700 (in Polish).
DALO-18: Derzhavnyi arkhiv Lvivskoi oblasti, f. 2, op. 2, spr. 5504 (in Polish).
Zhuk, I. (2010). *Lviv Levynskoho: misto i budivnychyi*. Kyiv: Hrani-T (in Ukrainian).
Zhuk, I. (2016). «Teoriia arkhitekturnykh tsyvilizatsii»: krytychni uvahy shchodo monohrafi Markiiiana Prokopovycha *Habsburg Lemberg: Architecture, Public Space, and Politics in the Galician Capital, 1772–1914* (West Lafayette: Purdue University Press: West Lafayette, 2009). *Ukraina moderna*, 23, 216–271 (in Ukrainian).
Zhuk, I. (2019). Proiekt «Kastelivka». *Ivan Levynskiy. Impuls*. Lviv: Artbuk, 20–33 (in Ukrainian).
Linda, S. (2000). Kastelivka: narodno-romantychni tendentsii u rozvytku arkhitektury lvivskoho istoryzmu. *Narodoznavchi zoshyty*, 2, 272–281 (in Ukrainian).
LNNBU: Lvivska natsionalna naukova biblioteka Ukrainy im. V. Stefanyka, viddil rukopysiv, f. TLB, spr. 27 (in Polish).
TDIAY-1: Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy, m. Lviv, f. 146, op. 4, spr. 5161 (in Polish).
TDIAY-2: Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy, m. Lviv, f. 165, op. 6b, spr. 119 (in Polish).
Barański, F. (1902). *Przewodnik po Lwowie. Z planem i widokami Lwowa*. Lwów (in Polish).
Bohdanova, J. (2016). Public buildings and the Eastern Fairs. *Lviv: city, architecture, modernism* (B. Cherkes, A. Szczerski, eds). Wrocław: Muzeum Architektury we Wrocławiu, 213–214.
Budowa nowego dworca we Lwowie (1901, 31 lipca). *Kurier Lwowski*, 210, 4 (in Polish).
Curtis, W. (1996). *Modern Architecture Since 1900*. London: Phaidon.
Czaplicki, H. (1907). Mosty żelazno-betonowe systemu Hennebique’a na drogach krajowych i powiatowych w Galicyi. *Czasopismo Techniczne*, 15, 229–230, tabl. XV, XVI (in Polish).
Doroczne walne Zgromadzenie «Koła Architektów Polskich» (1913). *Czasopismo Techniczne*, 11, 127 (in Polish).
Dziennik ustaw i rozporządzeń krajowych dla Królestwa Galicyi i Lodomeryi wraz z Wielkiem Księstwem Krakowskiem (1885). Nr 31 (in Polish).
Dziennik ustaw i rozporządzeń krajowych dla Królestwa Galicyi i Lodomeryi wraz z Wielkiem Księstwem Krakowskiem (1909). Nr 111 (in Polish).
Finkelstein, M. (1902). System Hennebique w Galicyi. *Czasopismo Techniczne*, 14, 199 (in Polish).
Grabski, S. (1989). *Pamiętniki*. T. 1. Warszawa: Czytelnik (in Polish).
Geist, J. & Kürvers, K. (1984). *Das Berliner Mietshaus 1862–1945. Eine dokumentarische Geschichte von „Meyer’s-Hof” in der Ackerstraße 132–133, der Entstehung der Berliner Miethausquartiere und der Reichshauptstadt zwischen Gründung und Untergang*. München: Prestel-Verlag (in German).
Graf, O.A. (1994). *Otto Wagner. Das Werk des Architekten*. Bd. 2. Wien; Köln; Weimar: Böhlau Verlag (in German).
Hitchcock, H.-R. (1977). *Architecture: Nineteenth and Twentieth Centuries*. New Haven; London: Yale University Press.
Hoszkowski, S. (1935). *Ekonomiczny rozwój Lwowa w latach 1772–1914*. Lwów (in Polish).

- Kesselring, R. (1929). *Die evangelische Kirchengemeinde Lemberg von ihren Anfängen bis zur Gegenwart (1778–1928)*. Lwów (in German).
- Komar, Ż. & Bohdanova, J. (2014). *Secesja we Lwowie*. Kraków: Wysoki Zamek (in Polish).
- Konkurs na dom izby handlowej i przemysłowej we Lwowie (1907). *Architekt*, 7, 3–9 (in Polish).
- Kowalczyk, M. (1896). Rozwój terytorialny miasta. *Miasto Lwów w okresie samorządu 1870–1895*, Lwów, 298–351 (in Polish).
- Kramarz, H. (1994). *Samorząd Lwowa w czasie pierwszej wojny światowej i jego rola w życiu miasta*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe WSP (in Polish).
- Kronika (1901, 1 sierpnia). *Słowo Polskie*, 355, 2 (in Polish).
- Kronika miejscowa. Lwów, 1 sierpnia (1901, 2 sierpnia). *Słowo Polskie*, 356, 4 (in Polish).
- Księga adresowa król. stoł. miasta Lwowa. 1907* (1906). Lwów (in Polish).
- Księga adresowa król. stoł. miasta Lwowa. 1908* (1907). Lwów (in Polish).
- Księga adresowa król. stoł. miasta Lwowa. 1909* (1908). Lwów (in Polish).
- Księga adresowa król. stoł. miasta Lwowa. 1910* (1909). Lwów (in Polish).
- Księga adresowa król. stoł. miasta Lwowa. 1911* (1910). Lwów (in Polish).
- Księga adresowa król. stoł. miasta Lwowa. 1912* (1911). Lwów (in Polish).
- Księga adresowa król. stoł. miasta Lwowa. 1913* (1912). Lwów (in Polish).
- Lambourne, L. (1996). *The Aesthetic Movement*. London: Phaidon.
- Lewicki, J. (2005). *Miedzy tradycją a nowoczesnością. Architektura Lwowa lat 1893–1918*. Warszawa: Neriton (in Polish).
- Lewiński, J. (1903). Znaczenie rzutu poziomego w budownictwie użytkowym i w gospodarstwie społecznym. Wykład inauguracyjny prof. Jana Lewińskiego, wygłoszony w auli Szkoły politechnicznej w dniu otwarcia roku szkolnego 1903/4. *Czasopismo Techniczne*, 23, 320–321 (in Polish).
- Lwowski dworzec kolejowy (1903). *Przemysłowiec*, 1, 7–8 (in Polish).
- Merkury (1910). *Nasz Kraj*, 82, 8–9 (in Polish).
- Nechaj, J. (1937). Pierwsze kroki żelbetu w Polsce. *Cement*, 8, 113–115 (in Polish).
- Norwerth, E. (1927). Konkurs na budowę gmachu Ministerstwa Robót Publicznych i Banku Gospodarstwa Krajowego. *Architektura i Budownictwo*, 10, 307–330 (in Polish).
- Nowy dworzec kolei państwowej we Lwowie (1904). *Architekt*, 7, 101–110 (in Polish).
- Olszewski, A. (1967). Nowa forma w architekturze polskiej 1900–1925. *Teoria i praktyka*. Wrocław; Warszawa; Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich (in Polish).
- Omiłanowska, M. (2004). *Świątynie handlu. Warszawska architektura komercyjna doby wielkomiejskiej*. Warszawa: Instytut Sztuki PAN (in Polish).
- Orłowicz, M. (1925). *Ilustrowany przewodnik po Lwowie. Ze 102 ilustracjami i planem miasta*. Lwów; Warszawa (in Polish).
- Pańkowski, J. (1932). Gmach Banku Gospodarstwa Krajowego w Warszawie. *Architektura i Budownictwo*, 10, 301–320 (in Polish).
- Pisma do redakcji (1904). *Czasopismo Techniczne*, 9, 135–136 (in Polish).
- Popławski, Z. (1994). *Wykaz pracowników naukowych Politechniki Lwowskiej w latach 1844–1945*. Kraków: Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej (in Polish).
- Powszechna wystawa krajowa 1894 r. i siły produkcyjne kraju. *Wstęp geograficzno-statystyczny. Historia i organizacja wystawy* (1897). T. 1. Lwów (in Polish).
- Prokopowych, M. (2009). Habsburg Lemberg. Architecture, public space, and politics in the Galician capital, 1772–1914. West Lafayette: Purdue University Press.
- Purchla, J. (2012). Czy Lwów wybija się na „Mikrokosmos”? Uwagi na marginesie książki Markiana Prokopowycha *Habsburg Lemberg. Architecture, Public Space, and Politics in the Galician Capital, 1772–1914*, West Lafayette, Indiana 2008, ss. 365. *Kwartalnik Historyczny*, 119, 341–363 (in Polish).
- Rozmaitości (1903). *Czasopismo Techniczne*, 11, 156 (in Polish).
- Sosnowski, J., Zachariewicz, A. (1913). *J. Sosnowski i A. Zachariewicz*. Kraków (in Polish).
- Sprawozdanie z czynności i posiedzeń plenarnych Izby handlowej i przemysłowej we Lwowie za rok 1907* (1909). Lwów (in Polish).
- Ś. p. inż. Eugeniusz Czerwiński. Inżynier-architekt, wykładający w Politechnice Lwowskiej.

- Lwów (1932). *Album inżynierów i techników w Polsce*. Lwów, 50–51 (in Polish).
- Wallis, M. (1974). *Secesja*. Warszawa: Arkady (in Polish).
- Żebrowski, R. (2009). «Lwigród» – utracone decorum. *Almanach Muszyny*, 85–101 (in Polish).
- Żuk, I. (1992). Twórczość Alfreda Zachariewicza a historia architektury Lwowa. *Sztuka i historia. Materiały Sesji Stowarzyszenia Historyków Sztuki. Kraków, listopad 1988*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 343–356 (in Polish).
- Żuk, I. (1993). Architektura Lwowskiej Izby Handlowo-Przemysłowej. *Przed wielkim jutrem. Sztuka 1905–1918. Materiały Sesji Stowarzyszenia Historyków Sztuki. Warszawa, październik 1990*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 115–129 (in Polish).
- Żuk, I. (1996). *Julian Zachariewicz 1837–1898. Alfred Zachariewicz 1871–1937. Wystawa twórczości. Katalog*. Warszawa (in Polish).
- Żuk, I. (2017). Zakopiańszczyzna – secesja – neoklasycyzm: ewolucja stylowa w twórczości Tadeusza Obmińskiego. *Folia Historiae Artium. Seria nowa*, 15, 97–126 (in Polish).
- Żuk, I. (2024). Architekci pogranicza kulturowego: Julian i Alfred Zachariewiczowie, Iwan Lewiński, Tadeusz Obmiński. *Krakowskie Pismo Kresowe*, 16, 107–181 (in Polish).

Ihor ZHUK

*Candidate of Art Studies,
Associate Professor at the Department of History
Ukrainian Catholic University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1543-8198>
e-mail: ingvar@ucu.edu.ua*

THE LEGISLATOR OF STYLE IN LVIV'S ARCHITECTURE OF THE EARLY 20TH CENTURY: LIFE AND CREATIVE WORK OF ALFRED ZACHARIEWICZ

This text introduces readers to the life and work of Alfred Zachariewicz (1871–1937), an outstanding Galician architect who worked during the age of Art Nouveau, early Modernism, and Neoclassicism of the early 20th c. Being the leading builder of modern Lviv, he acted as the heir to the professional fame of his father, Prof. Julian Zachariewicz – the founder of Lviv architectural school in the era of historical styles.

In his professional activities, Zachariewicz Jr. consciously articulated his mission as an innovator participating in the creation of the Mikolasch Passage (1899–1900) or the complex of Lviv main railway station (1901–1904). In Galicia, he introduced modern construction methods and materials, in particular, the reinforced concrete of Hennebque system. Alfred Zachariewicz became famous as the builder of hundreds of reinforced-concrete bridges, which were among the largest in Austria-Hungary.

His projects combined the refined aesthetics of form with functional thoughtfulness of inner planning, as evidenced by the most prominent among the public buildings he created – the historic edifice of Lviv Chamber of Commerce and Industry (1907–1910). He also implemented projects for the best banking buildings in Lviv, in particular, the office of the Landed Credit Society (1911–1916), which clearly imitates the style of Otto Wagner. In Lviv's cityscape, the residential buildings he designed – such as Ballaban apartment house (1908–1910) – attract special attention. In Lviv, Alfred Zachariewicz was the first to turn to the forms of Art Nouveau style, and later proved himself as a leading master of architecture working in the paradigm of post-Art Nouveau Neoclassicism.

For a long time, Alfred Zachariewicz's achievements remained undervalued, his name being almost omitted in architectural-history publications. Meanwhile, his outstanding role in the development of the architecture of Lviv at the beginning of the previous century can be compared with the contributions of Lviv's prominent architects of ancient eras – Paolo Dominici at the end of the 16th c., Bernard Meretyn in the middle of the 18th c., or Julian Zachariewicz in the last third of the 19th c.

Keywords: Galicia, Lviv, borderland of cultures, mixed identity, fin de siècle, Art Nouveau, Neoclassicism.

Дата надходження статті: 31.07.2025

Дата прийняття статті: 20.08.2025

Опубліковано: 12.11.2025